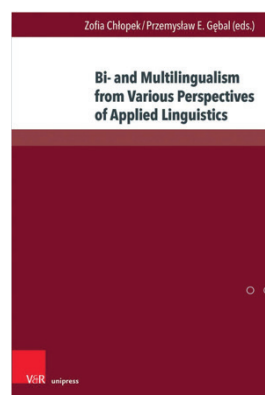

KAROLINA WAKULIK

OBSZARY BADAŃ NAD DWUJĘZYCZNOŚCIĄ
I WIELOJĘZYCZNOŚCIĄ W UJĘCIU LINGWISTYKI STOSOWANEJ

Zofia Chłopek, Przemysław E. Gębał (red.). *Bi- and Multilingualism from Various Perspectives of Applied Linguistics*. V&R Unipress. 2022. 339 ss. ISBN: 978-3-8471-1429-1.

DOI: <https://doi.org/10.18290/rh247210.14>

Monografia wieloautorska pt. *Bi- and Multilingualism from Various Perspectives of Applied Linguistics* to zbiór kilkunastu rozdziałów poświęconych zagadnieniu dwujęzyczności i wielojęzyczności z punktu widzenia lingwistyki stosowanej, w tym glottodydaktyki. Dobór redaktorów jest nieprzypadkowy. Zofia Chłopek zajmuje się zagadnieniami dwujęzyczności i wielojęzyczności nieprzerwanie od 1994 r., podejmując temat m.in. procesów warunkujących akwizycję drugiego i kolejnego języka obcego (Chłopek, 2011b, 2011a). Bada także metody i techniki nauczania drugiego i kolejnego języka obcego na wczesnym etapie edukacyjnym. Jej prace stanowią kompendium wiedzy dla nauczycieli i wykładowców, którzy na co dzień prowadzą zajęcia z nauczania języków obcych osób w różnym wieku. Przemysław E. Gębał to bardzo ceniony specjalista w zakresie glottodydaktyki języka polskiego. W swoich publikacjach podejmuje

Mgr KAROLINA WAKULIK – Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, Wydział Nauk Humanistycznych, Instytut Językoznawstwa; e-mail: karolina.wakulik@kul.pl; ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3438-7077>.

Artykuły w czasopiśmie dostępne są na licencji Creative Commons – Uznanie autorstwa – Użycie niekomercyjne – Bez utworów zależnych 4.0 Międzynarodowe (CC BY-NC-ND 4.0)

m.in. problematykę z zakresu dydaktyki ogólnej języków obcych, a także wskazuje najważniejsze kierunki rozwoju dydaktyki języków obcych. Jednym z nich jest koncepcja glottodydaktyki porównawczej. Ważne w jego dorobku naukowym są badania nad zagadnieniem nauczania języka polskiego jako drugiego w kontekście procesów migracji (Gębał, 2019).

Redaktorzy monografii obrali sobie za cel przedstawienie najnowszych obszarów badań nad dwu- i wielojęzycznością, także w ujęciu diachronicznym (por. rozdział 3: *The Effects of Multilingualism in Medieval England: The Impact of French on Middle English Military Terminology*). Autorzy podzielili monografię na trzy części. Pierwsza zawiera omówienie badań dyskursów społecznych. Druga – najbardziej obszerna – jest poświęcona interdyscyplinarnemu spojrzeniu na dwu- i wielojęzyczność. Prezentuje ona najnowsze badania nad wielojęzycznością w ujęciu psychologicznym i psycholingwistycznym. Natomiast w części trzeciej poddano analizie techniki i narzędzia dydaktyczne, wspierające rozwój wielojęzyczności u uczniów i studentów.

Zaproponowany przez Redaktorów podział tekstów ukazuje kierunek, w jakim zmierzają badania nad wielojęzycznością: dominują badania interdyscyplinarne poświęcone psycholingwistycznym uwarunkowaniom umożliwiającym akwizycję drugiego i kolejnych języków obcych.

Rozdział pierwszy, autorstwa Paoli Attolino, pt. „*«Yo word is yo bond»: Black Semantics, Discourse Communities, and Translanguaging Spaces*” porusza kwestię dwujęzyczności wśród Afroamerykanów. Mowa tu o wyodrębnieniu się ich języka (*Black English*) z normatywnego języka angielskiego (*Standard English*). Ta odrębność ma podłoże leksykalne, kulturowe, społeczne i klasowe. Ten podział dokonał się za sprawą – jak mówi sama autorka – kreatywnej semantyki Afroamerykanów i wyraża się w leksyce poprzez zastosowanie w języku ideofonów, onomatopei, dialektów oraz akronimów, co czyni ich język odrębnym od standardowego języka angielskiego. To wyodrębnienie wynika z potrzeby posiadania kodu językowego przynależnego ludności afroamerykańskiej. Autorka słusznie podkreśla występowanie zjawiska określanego terminem *translanguaging*, czyli swobodnej zmiany kodu językowego przez osobę dwu- lub wielojęzyczną. Jak stwierdza, relacja między językiem Afroamerykanów a normatywnym językiem angielskim ma znamiona relacji zachodzącej między dwoma odrębnymi językami, np. angielskim i rosyjskim. Tym samym zwraca uwagę nie tylko na międzyjęzykowy, lecz także wewnątrzjęzykowy wymiar tego zjawiska. Czytelnik może odczuć niedosyt wywołany brakiem w tekście definicji tego pojęcia, autorka rozdziału zauważa jednak, że jest to bardziej proces aniżeli produkt. Niemniej potrzeba zdefiniowania terminu *translanguaging* wynika z istnienia wielu różnych określeń (por. Baker i Wright, 2021; Bloomaert, 2010; Canagarajah, 2011; Wei, 2011). Autorka pomija definicję *translanguaging*, sygnalizując jedynie, iż jest to proces, a nie produkt.

W drugim rozdziale pt. „Touristscapes: (Multilingual) Language Policy and (Monolingual) Linguistic Landscape (LL) at Tourist Sites in Eastern Cape, South Africa”, autorstwa Michaela M. Kretzera, wielojęzyczność została przedstawiona z zupełnie innej perspektywy. Stosując metodę ilościową i jakościową, przeanalizowano ponad 420 tablic turystycznych z dystryktu Sarah Baartman w Republice Południowej Afryki. Wykazano dominację języka angielskiego nad językiem afrykańskim isiXhosa i innymi językami afrykańskimi. Stwierdzono, że niewielki procent tablic zawiera komunikaty „hybrydowe” we wszystkich wskazanych językach. Brakuje na nich informacji w innych językach obcych, co czyni wschodni półwysep południowej Afryki najmniej obleganym przez turystów regionem RPA, mimo iż jest tu położony słynny Park Narodowy Garden Route – nadbrzeżny obszar z lasami i szlakami pieszymi. Autor podkreśla, iż języki narodowe występują głównie na tablicach ostrzegających przed zagrożeniem lub na znakach zakazu. W związku z tym wskazano na realne ryzyko zaniknięcia wielojęzyczności w tej części RPA. Traktowanie języka angielskiego jako języka uniwersalnego, powszechnie dominującego i obowiązującego w dystrykcie Sarah Baartman, oraz brak polityki wspierającej wielojęzyczność w tym regionie to czynniki ograniczające języki afrykańskie, a tym samym wielojęzyczność w tej części świata. Brak skutecznych działań w zakresie wspierania dwujęzyczności i wielojęzyczności przekłada się na brak wielojęzycznych tablic informacyjnych dla podróżnych, co skutkuje także niższymi przychodami z turystyki.

Rozdział trzeci pt. „The Effects of Multilingualism in Medieval England: The Impact of French on Middle English Military Terminology”, autorstwa Miguela Luisa Povedy Balbuena i Jose Belda-Mediny, jest poświęcony wpływowi wielojęzyczności w średniowiecznej Anglii na bogactwo językowe współczesnego języka angielskiego. By zobrazować ten wpływ, autorzy zbadali udział języka francuskiego w formowaniu się terminologii militarnej okresu średnioangielskiego (ok. 1100–1500). Opierając się na danych ilościowych, wykazano, że w udział słów francuskich w języku angielskim wynosił wówczas aż 39%. Jak podkreślają, wielojęzyczność występowała w języku angielskim już w okresie staroangielskim. Bazując na korpusie *English Weaponry Corpus* oraz wybranych słownikach (głównie *Oxford English Dictionary* oraz *Middle English Dictionary*), zbadano 184 terminy metodą ilościową i jakościową, dzieląc słowa na trzy kategorie: słowa rdzenie angielskie mające swe korzenie w języku staroangielskim, zapożyczenia oraz słowa, których pochodzenie trudno było określić w sposób jednoznaczny. Analiza wykazała dominujący udział słów pochodzenia francuskiego w badanym korpusie: od 63% do 68%. Natomiast wyrazów czysto angielskich było od 19% do 21%. Pochodzenie niektórych słów trudno określić w sposób jednoznaczny, dlatego zastosowano przedziały procentowe zamiast konkretnych wartości liczbowych.

W kolejnym rozdziale pt. „L1 Sound Awareness (or Lack thereof?) in the Context of L2 Sound Training” Anita Buczek-Zawiły zaprezentowała wyniki eksperymentalnego badania przeprowadzonego na grupie 87 studentów uczestniczących w programie Erasmus: 51 kobiet i 36 mężczyzn (52 osób to Hiszpanie, 27 – Turcy i 8 – Rosjanie). Studenci przebywali na Uniwersytecie Pedagogicznym w Krakowie w ramach wymiany studenckiej. Zlecono im napisanie opiniotwórczego eseju, w którym mieli przeanalizować związek zachodzący między system fonologicznym¹ ich języka ojczystego i języka obcego (języka angielskiego). Druga część eksperymentu miała formę pytania: Jak system fonologiczny języka ojczystego pomaga badanemu w osiągnięciu dobrej wymowy w języku angielskim? Autorka przeprowadziła jakościowe oraz ilościowe badanie nad treścią esejów, a także utworzyła kategorie, w ramach których oceniła wpływ znajomości systemu fonetycznego języka ojczystego – lub jej brak – na uczenie się angielskiej wymowy. Cel badań został przedstawiony w formie pytania: Jaką rolę w procesie uczenia się wymowy języka angielskiego jako języka obcego odgrywa znajomość systemu fonologicznego języka ojczystego? Jak słusznie zauważono, transfer fonologiczny między językami jest bardziej oczywisty i nieunikniony niż transfer znaczeniowy. Studenci drogą uogólnienia i zgadywania próbowali wymawiać angielskie słowa, nie bazując na systemach fonologicznych ich języka ojczystego i języka angielskiego, a poprawna wymowa słów była głównie dziełem przypadku. Jak zauważa autorka rozdziału, spontaniczna wypowiedź w języku obcym powinna być pod kontrolą mówiącego: dobór dźwięków nie jest dziełem przypadku, wynika on ze znajomości systemu fonologicznego języka ojczystego i umiejętności korzystania z jego zasobu w procesie akwizycji systemu fonologicznego języka obcego. Badanie wskazuje na kluczową rolę nauki systemów fonologicznych języków, jakimi władamy, by móc poprawnie i w sposób spontaniczny generować wypowiedzi ustne w języku obcym.

Jadwiga Cook w rozdziale piątym, zatytułowanym „Locative Prepositions in Bilingual Children’s Languages. Example of Polish-French Young Bilinguals”, opisała związek między wiekiem dziecka, jego biegłością językową, zakresem użycia języka a umiejętnością posługiwania się przez dziecko francuskimi i polskimi przyimkami miejsca przy opisie sytuacji przestrzennej. Materiał badawczy stanowiły nagrania rozmów nauczyciela z dziećmi dwujęzycznymi (czterema dziewczynkami i pięcioma chłopcami niespokrewnionymi ze sobą), zebrane w trakcie sześciu lat pracy indywidualnej nauczyciela z każdym dzieckiem osobno. Rozmowy były prowadzone w języku francuskim, a następnie w języku polskim. Dzieci biorące udział w badaniu wychowywały się w Polsce, w domach posługiwały się językiem polskim i francuskim (ojcowie używali języka francuskiego, a matki – polskiego). Badania korpusowe, przeprowadzone w warunkach

¹ Autor posłużył się terminem „sound system”.

domowych, wykazały, że liczba popełnianych błędów była mniejsza w języku polskim niż we francuskim, co wynika stąd, iż na co dzień dzieci wychowywano w środowisku posługującym się językiem polskim, z kolei języka francuskiego używały tylko w domu. Autorka zwraca uwagę na to, że odpowiedzi „nie wiem” częściej pojawiały się wśród młodszych dzieci, a liczba niestandardowych odpowiedzi wśród młodszych dzieci wynikała z niedostatecznego rozwoju ich procesów poznawczych. Zaledwie w kilku przypadkach dzieci tłumaczyły dosłownie przyimki miejsca z języka polskiego na język francuski i stosowały skróty myślowe (np. polskie słowo „ręka” użyte do opisu zarówno dłoni, jak i całej ręki, które w języku francuskim nie występuje). Z badań wynika jednak, że wiek i poprawność językowa nie muszą być proporcjonalne: młodszy uczeń, biegle posługujący się językiem francuskim, popełnił mniej błędów niż starszy uczeń, słabiej posługujący się tym językiem. Po przeprowadzeniu badań Autorka stwierdza, że choć dzieci siedmioletnie wykazały się większą poprawnością formułowanych wypowiedzi niż dzieci cztero- i pięcioletnie, to wiek nie jest czynnikiem warunkującym biegłość w posługiwaniu się językiem obcym.

Kolejny szósty rozdział pt. „On Non-native Coarticulation: (New) Prospective Insights into (Old) Multilingualism- and Phonetics-Related Issues?”, autorstwa Gioviny Angeli del Rossy, jest poświęcony nienatywnej koartykulacji – artykulacji w języku innym niż język ojczysty. Rozdział ma charakter przeglądowy. Zdaniem Autorki wspomniane zjawisko jest marginalizowane oraz rozpatrywane jako podkategoria w badaniach nad wielojęzycznością i akwizycją języka obcego. Uzasadnia ona w ten sposób niewielką liczbę publikacji poświęconych wyłącznie fonetyce w koartykulacji. Przyczyn marginalizowania zjawiska koartykulacji doszukuje się w jego fragmentarycznym statusie epistemologicznym i ograniczonej ilości badań prowadzonych nad nienatywną koartykulacją. Problemy dotyczące zjawiska koartykulacji wiążą się z jej pochodzeniem, funkcjami (artykulacyjną, akustyczną i percepcyjną), z jej charakterem (fonetycznym, fonologicznym, kategoriowym) oraz jej ramami teoretycznymi. W rozdziale zaproponowano definicję koartykulacji, która jest określana jako „rezultat wzajemnego wpływu i czasoprzestrzennego pokrywania się gestów i dźwięków w łańcuchu mowy (s. 123; tłum. własne). Odchylenia te mają charakter segmentowy i suprasegmentalny tj. prozodyczny. Autorka stwierdza, że badania nad koartykulacją należy prowadzić metodą hybrydową: w wymiarze segmentowym i suprasegmentalnym zarazem. Proponuje ona integrację najnowszej wiedzy na temat wielojęzyczności. Według niej integracja wiedzy dotyczącej czynników warunkujących koartykulację z wiedzą na temat akwizycji języków obcych pozwoliłaby dostrzec interakcje czynników językowych, psycholingwistycznych, społecznych i kontekstowych ze strategiami koartykulacji, a także szerzej spojrzeć na fonetykę i porównać wymowę wzorcową w języku obcym z wymową osoby wielojęzycznej. Przyjęcie tego podejścia nie tylko poprawiłoby zrozumienie samej nienatywnej

koartykulacji, lecz także umożliwiłoby uzyskanie nowego, perspektywicznego wglądu w długotrwałe problemy z wymową w języku obcym. Pod tym względem przyjęcie multidyscyplinarnego podejścia do obcej koartykulacji może pomóc w dostarczeniu danych eksperymentalnych i interpretacji teoretycznych, dokładniej odzwierciedlających autentyczną, trwającą dynamikę językową.

Monika Kowalonek-Janczarek zaprezentowała wyniki swych badań na temat podejścia japońskich i polskich studentów odnośnie do zjawiska wielojęzyczności w rozdziale pt. „Attitudes toward Multilingualism in Poland and Japan from University Students’ Perspective”. Celem podjętych badań było ustalenie, czym dla japońskich i polskich studentów jest wielojęzyczność w wymiarze personalnym, indywidualnym oraz narodowym. Uczestnikami ankiety było 22 polskich i 20 japońskich studentów. Badania ilościowe i jakościowe wykazały, że ich poglądy na temat wielojęzyczności są bardzo odmienne. Polscy ankietowani mają jednoznacznie pozytywny stosunek do wielojęzyczności, podczas gdy ośmiu japońskich studentów wyraziło „brak konieczności” promowania wielojęzyczności w Japonii. Z przeprowadzonego badania jakościowego wynika, że obie grupy inaczej postrzegają wielojęzyczność: zdaniem studentów z Polski mówienie w języku obcym jest ważną kompetencją. Wśród japońskich badanych dominuje przekonanie, że oprócz umiejętności produktywnych istotne są także umiejętności receptywne: czytanie i pisanie w języku obcym. Ponadto dla japońskich studentów wielojęzyczność jest przedmiotem aspiracji, podczas gdy dla polskich studentów jest to kluczowy element ich językowej tożsamości. Niewielka liczba osób biorących udział w badaniu, jak wskazuje Autorka rozdziału, jest sporym ograniczeniem, niepozwalającym na wyprowadzenie wniosków ogólnych, które można byłoby odnieść do całego społeczeństwa.

Rozdział ósmy pt. „The Splendors and Miseries of Multilingualism: The Case of Joseph Conrad”, przygotowany przez Ewę Kujawską-Lis, przedstawia fenomen pisarza Josepha Conrada, który posługiwał się trzema językami: językiem polskim od dziecka, francuskim od 5. roku życia oraz językiem angielskim od 22. roku życia. Pisał wspaniałe powieści w języku angielskim, łącząc znaczenia dosłowne i metaforyczne słów angielskich oraz krzyżując ze sobą wyrażenia i idiomy (tzw. blaski wielojęzyczności Conrada), mimo iż język angielski nie był jego językiem ojczystym i nie potrafił się w tym języku poprawnie wypowiedzieć (tzw. cienie wielojęzyczności Conrada). Cienie i blaski wielojęzyczności zostały przedstawione na podstawie przykładów z życia pisarza. Przykład ten pogłębia refleksje na temat definicji wielojęzyczności. Opisując wielojęzyczność Conrada, Autorka podkreśla głęboką świadomość metajęzykową pisarza, ukazując tym samym nowe aspekty wielojęzyczności, wyrażonej idiolektem – jego językiem indywidualnym.

Dwóch Autorów, Rafał Matusiak i Grzegorz Właźlak podjęło w rozdziale dziewiątym, pt. „Effects of Receptive Multilingualism on the Knowledge of Legal Vocabulary: An

Analysis of the Multilingual Competence of a Selected Group of Polish Lawyers”, próbę oceny poziomu wielojęzyczności receptywnej polskich prawników. Wyodrębniono pojęcia: receptywnej wielojęzyczności od szerszego pojęcia wielojęzyczności, definiowanej tutaj jako umiejętność zastosowania dwóch lub większej ilości języków na przemian, w różnych sytuacjach. Receptywna wielojęzyczność jest tu postrzegana jako kategoria podrzędna. Analiza zjawiska receptywnej wielojęzyczności wśród losowo wybranych 50 prawników wykazała, że nabyli oni „utajoną” kompetencję wielojęzyczną dzięki znajomości terminów prawniczych wywodzących się z języka łacińskiego. Autorzy wskazali, iż wielojęzyczność receptywna prawników jest dobrze widoczna, ale ogranicza się głównie do słów zapożyczonych – przede wszystkim do internacjonalizmów i tzw. fałszywych przyjaciół. Słowa pokrewne, określane także terminem *false friends*, są pułapką: ich zapisy się pokrywają, ale znaczenia już nie. Z badania wynika, że znajomość polskiej terminologii prawniczej nie oznacza, że prawnicy są w stanie wykazać się znajomością terminów prawniczych zaczerpniętych z innych języków. W rezultacie język prawniczy należy zawsze analizować, opierając się na realiach kulturowych kraju, z którego dany język pochodzi. Rozdział zachęca do badań nad wielojęzycznością receptywną innych grup zawodowych.

Jacke Pradela – autor dziesiątego rozdziału pt. „The Development of English Spelling through Dictation in a Polish-English Non-native Bilingual Child”, przedstawił metodę nauki pisania stosowaną w pracy z dziećmi w wieku wczesnoszkolnym. Korpus badawczy składał się z dyktand, zleconych do napisania ośmioletniemu dziecku przez jego rodzica w ciągu czterech miesięcy. Dyktanda były podzielone na dwie części: pierwsza z nich sprawdzała umiejętność zapisu pojedynczych słów, druga – umiejętność zapisu przez dziecko krótkich zwrotów. Spośród 312 podyktowanych pojedynczych słów 134 zostały zapisane przez dziecko błędnie. W kolejnym dyktandzie zawierającym tekst składający się z 219 wyrażen odnotowano jedynie 32 słowa, które były zapisane niepoprawnie, co świadczy o postępie i osiągnięciu zamierzonego celu: dziecko na etapie dyktand składających się z pełnych wyrażen pamiętało zapis pojedynczych słów z poprzednich dyktand. Badanie wykazało, że pominięcie litery, wstawienie dodatkowej błędnej litery w wyrazie, przestawienie kolejności liter obejmowało 75% wszystkich rodzajów błędów popełnianych przez dziecko podczas nauki angielskiej pisowni. Wyraźnie widać, że jedynie znajomość systemów fonologicznych obu języków gwarantuje gruntowną znajomość pisowni w języku obcym. Na podstawie analizy ilościowej można stwierdzić, że dyktanda są skuteczną metodą nauki zarówno pisowni, jak i interpunkcji języka obcego. Wyniki badań mogą znaleźć zastosowanie w dydaktyce nauczania języków obcych dzieci, a także być instrukcją do nauczania dziecka pisowni w języku obcym w warunkach domowych, przy wsparciu np. rodzica lub nauczyciela.

W rozdziale jedenastym pt. „Cross-linguistic Influence in Trilingual Language Switching: Effects of Dominance”, autorstwa Borisa Yelina, przedstawiono zjawisko *cross-linguistic influence* (CLI). Polega ono na badaniu relacji między słowami w różnych językach, które zachodzą w umyśle osoby wielojęzycznej w procesie tłumaczenia. Autor przeprowadził badanie ilościowe na 42 osobach, posługujących się minimum trzema językami obcymi (16 kobiet i 26 mężczyzn w wieku od 19 do 66 lat). Uczestnicy mieli za zadanie nazwać kilkadziesiąt wyrażen w trzech językach obcych w dziewięciu kombinacjach językowych, by zbadać relacje, jakie zachodzą między poszczególnymi językami obcymi w chwili, gdy osoba tłumaczy jedno wyrażenie na trzy języki bez zachowania stałej kolejności języków. Tak obszerny korpus językowy stał się podstawą do opracowania i zastosowania własnego zbioru pojęć. Zaproponowano termin „leksykon mentalny” (*mental lexicon*), który oznacza pełny zasób słownictwa, jakim dysponuje osoba wielojęzyczna. Wprowadzono także pojęcie „dostęp językowy” (*lexical access*) na oznaczenie spontanicznego sposobu korzystania przez osobę wielojęzyczną z własnych zasobów językowych. Badacz prezentuje autorską metodę badań nad CLI: wykorzystanie kilku języków, którymi posługują się osoby trójjęzyczne w jednym badaniu. Zaletą zaproponowanych przez autora badań jest szeroki wachlarz językowy, którym posługują się badani: język angielski, francuski, hiszpański, portugalski, niemiecki, włoski, rosyjski, a także mandaryński. Jak zauważa Yelin, wiele badań nad CLI było przeprowadzonych na osobach dwujęzycznych, a nie wielojęzycznych. Autor podkreśla, że tak szerokiego korpusu do badań nad CLI, jak prezentowany w tekście, dotychczas nie wykorzystano w jednym badaniu. Skuteczności jego metody wynika z dużej liczby badanych osób, biegle posługujących się trzema różnymi językami obcymi, oraz dostępnością wielu języków obcych w jednym badaniu. W ten sposób uzyskano rzetelny obraz zjawiska wpływu międzyjęzykowego na osoby wielojęzyczne. Wyniki przeprowadzonych badań częściowo potwierdzają tezę: bardziej dominujące języki (tzw. L1) są łatwiej tłumione. Ustalenia dotyczące wpływu międzyjęzykowego potwierdzają równie silną i przydatną rolę drugiego języka (tzw. L2) na tworzenie wypowiedzi w trzecim języku (tzw. L3).

Kolejna badaczka – Moira De Iaco – w rozdziale dwunastym, pt. „A Multilingual Perspective on Metaphoric Gestures for Language Education Purposes”, zaprezentowała analizę funkcji poznawczej, komunikacyjnej i edukacyjnej gestów, szczególnie skupiając się na naturze i funkcjach gestów metaforycznych. Jak stwierdziła, ucieleśniają one i ukazują metaforyczną strukturę systemu pojęć, do których się odnoszą, np. gest nożyc czy też gest ręki wskazują na przeszłość lub przyszłość. Gesty metaforyczne pomagają przekazać treść semantyczną słów. Można je zastosować do nauczania metafor, ukazując ich obrazową treść w bardziej bezpośredni sposób.

W rozdziale trzynastym pt. „University – an Inspiring Educational Environment for the Development of Students’ Multilingual Competence” Dany Hanesovej przedstawia

uniwersytet jako inspirujące środowisko edukacyjne dla rozwoju kompetencji wielojęzycznych studentów. Podkreślono zwłaszcza znaczenie innowacyjnego sposobu rozwijania wielojęzyczności wśród studentów poprzez wdrożenie holistycznych strategii w ramach kursu uniwersyteckiego „Global Encounters in Local Settings”, będącego częścią programu o nazwie „Plurilingual and Intercultural Edulab Supporting the University Strategy of Internationalization”. Celem programu jest zachęcenie studentów różnych narodowości do posługiwania się różnymi językami w trakcie aktywności uczelnianej.

Autorka ukazuje też sposoby, dzięki którym nauczyciele akademicy mogą skuteczniej rozwijać kompetencje wielojęzyczne studentów, biorąc pod uwagę istniejące zasoby uczelni. Jak stwierdza, tworzenie kursów wielojęzycznych dla mieszanych etnicznie grup uczniów jest jedną z konkretnych, wykonalnych i skutecznych metod prowadzących do pożądanego celu: wielojęzyczności w środowiskach uniwersyteckich.

Rozdział czternasty, zatytułowany „Strategic Development of Plurilingual Competence in the Polish Educational Context”, tematycznie nawiązuje do poprzedniego. Radosław Kucharczyk pisze o pozytywnym transferze międzyjęzykowym (*positive interlingual transfer*). Dosłowne tłumaczenie terminu wymaga pewnego doprecyzowania: używając sformułowania „pozytywny transfer językowy”, Autor ma na myśli właściwy dobór strategii uczenia się języka, kontrolę emocji, umiejętność zarządzania procesem uczenia się oraz przyjęcie postawy refleksyjnej, która pojawia się wtedy, gdy student sam wybierze skuteczną dla siebie metodę uczenia się i odpowie sobie na pytanie, czy ta metoda będzie miała zastosowanie w uczeniu się kolejnego języka obcego. W rozdziale została poruszona bardzo ważna kwestia – postrzegania języka i procesu komunikacji jako systemu powiązanego. Nie ma tu, zdaniem autora, miejsca na pamięciowe zapamiętywanie struktur w oderwaniu od kontekstu i sytuacji komunikacyjnej. Nasuwa się pytanie, czy pamięciowe uczenie się języków obcych hamuje rozwój wielojęzyczności? Tego problemu w rozdziale nie poruszono, natomiast zwrócono uwagę na istotną rolę kontekstu społeczno-edukacyjnego, a także osobowości studentów w procesie akwizycji języka obcego. Autor opisał metodę SMART (oryg. Measurable, Achievable, Relevant, Time-bound), której zastosowanie umożliwi skuteczną uczenie się języków obcych.

Rozdział piętnasty pt. „Plurilingual Outcomes in Plurilingual CLIL Settings: A Case Study of Translanguaging in Secondary Education in Latvia”, autorstwa Beatriz López Mediny, jest poświęcony rezultatom stosowania pedagogiki transjęzykowej w wielojęzycznym środowisku w szkołach średnich na Łotwie. Zdaniem Autorki posługiwanie się różnymi językami obcymi w trakcie zajęć przyspiesza proces uczenia się języków obcych przez osoby dwu- lub wielojęzyczne. Stwierdza ona, że strategie „przełączania się” rozmówcy wielojęzycznego pomiędzy językami wymagają szerokiego zbadania, zaś przyszłe prace naukowe na ten temat mogłyby obejmować między innymi rozwój

pedagogiki *translanguaging*. Rosnąca liczba uczniów wielojęzycznych stanowi inspirację do dalszych badań w tym zakresie.

Rozdział szesnasty ma tytuł „Effect of Bridge Language Status in the Intercomprehension – Based Learning of L2 Polish by Speakers of Russian”. Jego Autor, Jacop Saturno, opisuje znaczenie statusu języka pomostowego dla nauki języka polskiego osób posługujących się językiem rosyjskim. Celem badania było określenie, w jakim stopniu status języka pomostowego (L1) wpływa na przyswajanie języka docelowego przez osobę posługującą się innym językiem słowiańskim. Jak się okazuje, pomimo że zasób językowy, jakim dysponuje osoba rosyjskojęzyczna, rzeczywiście oferuje teoretyczną przewagę w nauce języka polskiego, w żadnym wypadku nie ma gwarancji, że osoba ucząca się wykorzysta go lub w ogóle będzie tego świadoma. Przyczyn niepowodzenia – braku efektów w uczeniu się języka docelowego – może być wiele. Niektóre wyraźnie dotyczą osobowości jednostki, jej stylu uczenia się oraz ogólnych predyspozycji do nauki języka.

Recenzowana monografia zawiera pogłębioną analizę istotnych obszarów badań nad wielojęzycznością. Jej przejrzysta struktura – przejście od obszaru dyskursów społecznych poprzez procesy psycholingwistyczne aż do zagadnień glottodydaktycznych – pozwala spojrzeć na zjawisko wielojęzyczności całościowo i interdyscyplinarnie. Precyzyjnie i konsekwentnie stosowany aparat pojęciowy pozwala usystematyzować wiedzę na temat złożoności procesu *translanguaging*, jak i samego zjawiska dwujęzyczności i wielojęzyczności. Każdy rozdział stanowi autonomiczną jednostkę. Niemniej jednak tylko lektura całości monografii pozwoli dostrzec jej wartość naukową za sprawą badań nad wielojęzycznością, prowadzonych wśród różnych grup społecznych. Wybrane zagadnienia praktyczne i aplikatywne autorzy umiejętnie osadzili w szerszym kontekście teoretycznym, co pozwoliło ukazać pełny obraz analizowanej problematyki wielojęzyczności, w tym dwujęzyczności, oraz procesu *translanguaging*. Dodatkową zaletą publikacji jest czytelna i wewnętrznie spójna szata graficzna, ułatwiająca czytelnikowi odbiór i przyswojenie niełatwych i kompleksowych w swojej naturze treści. W kompetentny sposób autorzy poszczególnych rozdziałów analizują specyfikę akwizycji drugiego i kolejnego języka obcego, ukazują rolę, jaką odgrywa znajomość systemu fonologicznego języka ojczystego, by możliwe było nauczenie się poprawnej wymowy w języku obcym. Tworzenie analogii do języka ojczystego w procesie przyswajania języka obcego, uzupełnione ćwiczeniami praktycznymi pozwala wypracować indywidualny system nauki języków obcych, który będzie przydatny w uczeniu się trzeciego i kolejnego języka obcego.

Wnikliwa lektura wieloautorskiej monografii uświadamia czytelnikowi, że proces dwujęzyczności oraz wielojęzyczności jest rezultatem skomplikowanego procesu *translanguaging*. Przykład Josepha Conrada oraz Afroamerykanów pokazuje, jak

wieloaspektowe i wielopłaszczyznowe jest to zagadnienie. Książka pt. *Bi- and Multilingualism from Various Perspectives of Applied Linguistics* pod redakcją Zofii Chłopek oraz Przemysława E. Gębala jest kolejną ważną publikacją poświęconą wielojęzyczności, stanowiącą cenne i oczekiwane uzupełnienie wcześniejszych badań nad tym zagadnieniem (Chłopek, 2011b, 2011a; Gębał, 2019). Z tych względów należy ją uznać za wartą polecenia pozycję wydawniczą.

Książka jest adresowana przede wszystkim do badaczy zajmujących się m.in. procesami akwizycji drugiego i kolejnego języka obcego oraz metodyką nauczania języków obcych. Z pewnością będzie także cenną pomocą dla studentów specjalności nauczycielskiej oraz dla osób wielojęzycznych, które interesują się psycholingwistycznymi uwarunkowaniami procesu uczenia się języków obcych.

BIBLIOGRAFIA

- Baker, C., i Wright, E. W. (2021). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism*. Multilingual Matters.
- Bloomaert, J. (2010). *The Sociolinguistics of Globalization*. Cambridge University Press.
- Canagarajah, S. (2011). Translanguaging in the Classroom: Emerging Issues for Research and Pedagogy. *Applied Linguistics Review*, 2, 1–28. <https://doi.org/10.1515/9783110239331.1>
- Chłopek, Z. (2011a). Lexical Transfer in the Written Production in a Third Language – The Case of Content Words and Function Words. *Studia Linguistica*, 30, 39–55.
- Chłopek, Z. (2011b). *Nabywanie języków trzecich i kolejnych oraz wielojęzyczność. Aspekty psycholingwistyczne (i inne)*. Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Gębał, P. E. (red.) (2019). *Dydaktyka języków obcych. Wprowadzenie*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Wei, L. (2011). Multilinguality, Multimodality, and Multicompetence: Code- and Modeswitching by Minority Ethnic Children in Complementary Schools. *The Modern Language Journal*, 95(3), 370–384. <https://doi.org/10.1111/j.1540-4781.2011.01209.x>